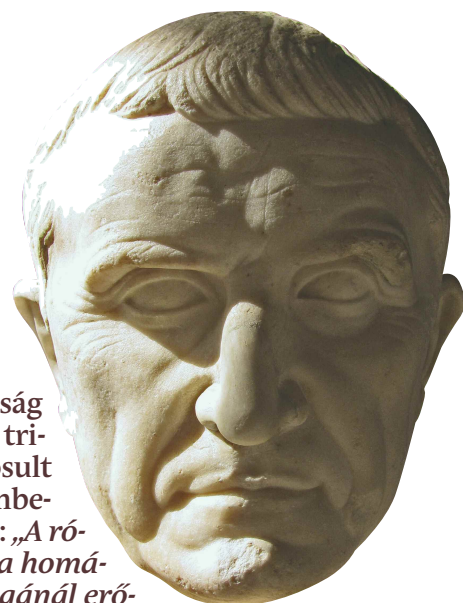

GRÜLL TIBOR

MARCUS LICINIUS CRASSUS

A LEGGAZDAGABB RÓMAI

Régi, előkelő nemzetségből származott, egyenes útja vezetett a köztársaság hatalmi gépezetébe. Ügyes intrikus volt, s fontos szerepet játszott az I. triumviratus létrehozásában. Politikusi rátermettsége azonban nem párosult katonai tehetséggel, ez okozta később a vesztét. Róma leggazdagabb emberének tartották, de Plutarkhosz ekképp kezdte Crassusról írt életrajzát: „A rómaiak azt mondják, hogy Crassus sok jó tulajdonságát egyetlen hibája homályosította el: a kapzsiság. Úgy látszik, hogy ez minden más tulajdonságánál erősebb volt.” Ez a híre a parthusokhoz is eljutott, akik – a legenda szerint – Crassus levágott fejét uralkodójuk elé vitték, s az a legyőzött római vezér szájába forró aranyat öntetett.

A Licinius Crassus nemzetségnek három fő ága létezett a Kr. e. 2-1. században, és az egyes személyeket nagyon nehéz azonosítani a nevek egyformasága miatt. Az egyik ág például a Dives (Gazdag) cognomen viselte, s minthogy Marcus Licinius Crassus Róma leggazdagabb emberének tartották, természetesen a történések is a Dives ággal kapcsolódtak össze, holott erre semmilyen bizonyíték sincs. Sőt, minden jel arra utal, hogy vagyonát Crassus nem örökölte, hanem meglehetősen gyanús körülmények között harácsolta össze.

A POLGÁRHÁBORÚ SZERENCSELOVAGJA

Marcus nagyapját, akit ugyancsak Marcus Licinius Crassusnak hívtak (praetor 126-ban), a római szatíra atyjának is nevezett Lucilius gúnyosan Agelasztosznak, azaz „nevetésnélkülinek” nevezte (kb. „savanyújóska”), mivel állítólag azzal dicsekedett, hogy egész életében csupán egyszer mosolyodott el. Marcus dédapja, Gaius Licinius Crassus (consul Kr. e. 168-ban) alapította meg a nemzetség harmadik ágát, amelynek leghíresebb tagja Lucius Licinius Crassus, a kitűnő szónok volt, Cicero gyermekkori példaképe. Marcus Licinius Crassus egyébként szintén korának egyik ragyogó szónoka és ügyvédje volt.

Marcus Licinius Crassus korabeli mércével mérten hatalmas vagyonának alapvetően kétféle forrása volt: egyrészt a Sulla által proscibáltak elkobzott ingatlanjait potom pénzért fölvásárolta, másrészt pedig az elpusztult házakat – Rómában gyakorta előfordultak tűzvés-

szek – megvette és saját rabszolgáival felújította, így Róma lakóingatlanjainak jelentős része az ő tulajdonába került. (Egyébként az első tűzoltóságot is Crassus szervezte meg Rómában.) Kapzsisága nem ismert határokat: például kinevezte magának a Licinia nevű Vesta-papnő gyönyörű külvárosi villáját, amelyet meg akart vásárolni. Emiatt gyakran felkereste a magányosan élő szüzet, s ez természetesen pletykákra adott okot, az ügyből senatusi vizsgálat is lett. Crassus azonban addig nem tágitott, amíg meg nem kapta, amit akart.

Ingatlanjai mellett számtalan ezüsbányája, több nagy értékű földbirtoka és rengeteg munkása volt, akik a földet megművelték, ez mindez együttvéve semmi sem volt rabszolgáinak értékéhez képest. Plutarkhosz szerint „rengeteg különféle és különlegesen kiképzett rabszolgát tartott: felolvasókat, kéziratmásolókat, ezüstműveseket, kasznárokat, asztali felszolgálókat. Kiképzésükről és taníttatásukról maga gondoskodott, abban a meggyőződésben, hogy a jó gazdának a legnagyobb gonddal kell törődnie rabszolgáival, háztartásának élő szerszámaival.”

A Marius és Cinna hatalomátvételekor kihirdetett *proscriptio* során meggyilkolták Crassus apját és testvéreit, ezért Hispaniába menekült, ahol Kr. e. 87-84 között tartózkodott. Eleinte egyik barátja birtokán, egy barlangban húzta meg magát, később azonban apja klienseiből magánhadsereget szervezett, amellyel a városokat fosztogatta. Cinna 84-ben bekövetkezett halála után előbb Sulla szövetségéhez, Metellus Piuszhoz ment Afrikába, de

hamar összekülönböztek. Crassus ekkor átállt Sullához, aki rátermett embereket toborzott az Itáliában dúló polgárháborúhoz. Ekkoriban kezdett versengeni a nála fiatalabb Pompeiusszal. Bár Sulla oldalán vitézül harcolt – a spoletói csatában lényegében ő mentette meg a fővezér derékhadát a pusztulástól –, sosem sikerült olyan győzelmeket kivívnia, mint Pompeiusnak.

Sulla hűséges embere lett, de féktelen kapzsiságával még őt is sikerült magára haragítania. A Pompeiusszal való versengés egész életét meghatározóan befolyásolta. Mivel tudta, hogy hadi dicsőségben sosem fogja őt túlszárnyalni, „szolgálatkészségével, védőbeszédeivel, kölcsönökkel, korteskedéssel és a hivatalkeresők ügyeinek buzgó intézésével belevetette magát a közéletbe” – írja Plutarkhosz. Ezzel olyan befolyásra és hírnévre tett szert, ami vetélkedett Pompeius hadjáratainak szerzett dicsőségével.

A HATALOM FELOSZTÁSA

Versengésük különösen alakult: Pompeius akkor volt népszerűbb és tekintélyesebb a városban, amikor Rómától távol, hadjáraton volt, ha viszont odahaza tartózkodott, gyakran alulmaradt Crassusszal szemben. Pompeius ugyanis öntelt büszkesége és zárkózott életmódja miatt kerülte a tömeget, távol maradt a forumtól, a kérelmezőknek csak ritkán és akkor sem valami készségesen segített. Crassus viszont nem vonult félre, nem volt megközelíthetetlen, mindig azzal foglalatzkodott, hogy sürgős ügyekben segítsen, így barátságos és szívélyes modorával felülkerekedett fensőbbes vetélytársán.

Róma ebben az időben három párt-
ra oszlott: Pompeius, Caesar és Crassus
pártjára. A polgárság meggondolt és
konzervatív része Pompeiushoz csatla-
kozott, a heves vérűek és vállalkozó
szelleműek Caesarban reménykedtek,
Crassus pedig közepén állt és mindkét
oldalról szerzett magának híveket.

Crassus egyetlen hadi sikere, a Spar-
tacus-féle rabszolgalázadás leverése is
valahogy félresikeredett. Amikor a ca-
puai gladiátoriskola tagjai Kr. e. 73-ban
fellázadtak, a senatus eleinte nem
vette komolyan a fenyegetést. Róma
legjobb tábornokai éppen távol voltak:
Pompeius Hispaniában harcolt Marius
utolsó követőjével, Sertoriusszal; Lu-
cius Licininus Lucullus és testvére,
Varro Lucullus – akinek lánya, Tertulla
később Crassus felsége lett – pedig ke-
leten küzdött a Mithridatész elleni har-
madik háborúban. Crassus felajánlotta
a senatusnak, hogy saját pénzén szer-
vez hadsereget Spartacus ellen, de a
rabszolgák rendszerint vereséget mér-
tek az ellenük küldött állami seregekre,
s vezetőiket elfogták. Végül a senatus
Crassust nevezte ki fővezérnek, Spar-
tacus azonban hosszú időn át vele is
a bolondját járatta, folyton kicsúszott a
markából, és megverte az ellene kül-
dött csapatokat.

A senatus végül Crassus javaslatára
visszahívta a Hispaniában harcoló Pom-
peiust, valamint az épp Thrákiában
küzdő Lucullust, hogy segítsenek a rab-
szolgafelkelés elfojtásában. A utolsó
nagy csapást ugyan Crassus mérte
Spartacusékra, de az ellenállás mara-
dék fészkeit a nyugatról érkező Pom-
peius számolta fel, így a diadalmenet
dicsőségében Pompeius részesülhetett.
Ezután közösen viselték a 70. évi cons-
ulságot, de ebben sem volt sok közö-
net, mivel állandóan civódtak. (Pompe-
ius előtte sem *praetor*; sem *quaestor*
nem volt, ráadásul 34 évesen nem is le-
hetett volna még *consul*.) Crassus ez-

úttal is megmutatta bőkezűségét: „Her-
cules tiszteletére nagy áldozati ünnepet
rendezett, a népet tízezer asztalnál
megvendégelte, és három hónapra ele-
gendő gabonát osztatott ki.”

65-ben Crassust a senatus censorrá
választotta, akinek fő feladata „az er-
kölcsök felügyelete” mellett a senatusi
névjegyzék felülvizsgálata volt. Pénzét
és politikai befolyását Iulius Caesar tö-

*Crassus korának leggazdagabb
embere volt, akinek magánvagyon
a Kr. e. 1. század közepén 7100 talent-
umra rúgott. Hogy ez mennyit tesz
mai pénzben? Egy gyors számolással
kideríthetjük: 1 római talentum
32,7 kg, azaz 7100 talentum
232 170 kg, természetesen ezüstben.*

*Az ezüst kilója jelenleg kb. 600
amerikai dollár (kb. 166 000 Ft),
vagyis Crassus vagyonát az ezüst
mai értékén 139,3 millió dollárra
becsülhetjük, ami átszámítva 38,7
milliárd forint. Sok ez, vagy kevés?
Összehasonlításul: a Forbes magazin
listája szerint 2017-ben a leggazda-
gabb magyar magánvagyonosa 320
milliárd forint volt, vagyis Crassust
aligha nevezhetjük „minden idők leg-
gazdagabb emberének”, bár abban
a korban ez valóban kiemelkedő
vagyonnak számított.*

*(Iulius Caesar idejében egy
legionárius éves zsoldja 225 denarius
volt, tehát egy talentumnyi ezüstért
több mint 26 évig kellett szolgálnia.)*

rekvéseinek támogatására használta
fel, például ő pénzelte azt a kampányt,
amelynek révén Caesar az államvallás
főpapjává (*pontifex maximus*) válas-
tották. Crassus és Caesar szerepe soha
nem tisztázódott a Catilina-féle össze-
esküvésben (62), de Cicero egyik beszé-
dében minkettőjüket megvádolta –
igaz, ez a beszéd csak a két politikus
halála után jelent meg. Az is meglehe-
tősen gyanús körülmény, hogy ebben
az időben Crassus és Caesar is ádáz el-
lensége volt a Catilina-felkelés elfojtá-
sában főszerepet vállaló Cicerónak, bár
később mindketten megenyhültek
iránta.

Az első triumviratust (60-ban) állí-
tólag Caesar kovácsolta össze azzal,
hogy kibékítette egymással Crassust és
Pompeiust. Az igazi haszon persze az

övé lett: elnyerte a consulságot, vala-
mint Galliát, amelyet hosszú háború
után (58–50) hozzácsatolt a római nép
birodalmához, hihetetlen népszerűsé-
get szerezve magának. Ennek persze
sem Pompeius, sem Crassus nem örült.
Az 56-ban Lucában megszervezett ta-
lálkozón a három „Mr. Big” felosztotta
egymás között a hatalmat. Caesar visz-
zatért győzelmeinek színhelyére, Gal-
liába; Pompeius és Crassus pedig má-
sodszor is együtt pályázott a consuli
tisztségre. Ez alkalommal az ellenzék
erőszakkal tartották távol a forumtól.
Végül Caesar proconsuli hatalmát öt
évre meghosszabbították, saját maguk-
nak pedig tartományul megszavaztat-
ták Szíriát, illetve Hispaniát.

A TRAGIKUS SZÍRIAI KALAND

Crassus ujjongott, amikor megtudta,
hogy a sors akaratából Szíria lett az
övé. Úgy érezte, felvirradt az ő napja:
„meg volt ugyanis győződve róla, hogy
ennél nagyobb szerencse még soha éle-
tében nem érte. Még idegenek közt vagy
nyilvános helyen is alig bírta türtőztetni
magát, bizalmas körben pedig szinte
gyerekes hiúsággal beszélt, ami nem il-
lett korához és természetéhez, hiszen
soha életében nem volt sem kérkedő,
sem önhitt.” Plutarkhosz talán kissé
túloz, amikor azt írja, hogy Crassus „ál-
maiban egészen Baktriáig, Indiáig és a
külső tengerig kalandozott” – de nem
is teljes képtelenség, amit mond.

A parthusok elleni hadjárat egyéb-
ként nem szerepelt a senatus megbízó-
levelében, ezért azt Crassus magának-
ciójának kell tekinteni. A hadjárat ele-
inte jól indult: miután átkeltek az Euphr-
rátészen, Mezopotámiában sok várost
elfoglaltak, amelyekben helyőrségeket
hagytak hátra. A szíriai Rakka közelé-
ben egykor elterülő Zénodotion város
elfoglalása és lerombolása után – ez volt
az egyetlen erősség, amely addig ellen-
állt a rómaiaknak – megengedte, hogy
katonái *imperator*nak szólítsák.

Közben a parthusok is felajánlották
Crassusnak a békét, de ő gögösen el-
utasította. Kr. e. 53-ban újra átkelt Ze-
ugmánál az Euphrátészen, és lassan ha-
ladt előre a folyam mellett. Ekkor egy
Ariamnész nevű arab törzsfő férközött
hozzá azzal, hogy Pompeius kliense és
tanácsadója volt a tíz évvel azelőtti szí-
riai háborúban. Crassust meggyőzte,
hogy most kell támadnia, és ehhez le-
kell térnie a folyó menti útról. A víz nél-
küli, kietlen szír sivatagban a hadsereg
teljesen kimerült. Közben a parthusok

AZ ELVESZETT ARANYSASOK

A római hadsereg történetének egyik legszomorúbb vereségét Kr. e. 53. június 23-án szenvedte el a parthusoktól Carrhae (ma: Harrán, Délkelet-Törökország) városa mellett. A hadakat az állam megmentésére – ám valójában saját hatalmuk kiépítésére – összeszóvetkezett triumvirek egyike, Marcus Licinius Crassus vezette, aki Róma leggazdagabb embere volt. A parthusok létszámban, korszerű fegyverzetben és harci szellemében is messze túltettek a római

iakon – aminek következménye a rómaiak csúfos veresége lett Carrhae lapos, köves, víztelen pusztájában.

A csata egyik legkomolyabb erkölcsi veszteségét az jelentette, hogy a parthusok elragadták a legiók aranysasait (*aquilae*). Már Caesar is terve vette, hogy a vereség miatt bosszút áll rajtuk, és visszaszerzi a hadijelvényeket, de halála megakadályozta ebben. Marcus Antonius Kr. e. 36-ban ugyan hadba indult a parthu-

sok ellen, de az ímmel-ámmal folytatott hadjárat kudarcba fulladt. Egy egész nemzedék diplomáciai erőfeszítéseire volt szükség ahhoz, hogy végül szászolgáltassák az elrabolt sasokat, s mikor ez sikerült, az valóságos katonai győzelemmel ért fel Augustus számára. Ez az esemény Kr. e. 22 és 19 között, Augustus keleti tartózkodása idején történt.

A carrhaei csata egyik előre nem látható következménye volt, hogy elindította a keleti se-

lyem beáramlását Európába. A csatából megmenekült legionáriusok ugyanis arról számoltak be, hogy a parthusoknak furcsa, ragyogó anyagból készült zászlóik voltak. E beszámolók nyomán a Római Birodalomban gyorsan nőtt a selyem iránti érdeklődés, így a Kínából induló selyemkereskedelmi útvonalak meghosszabbodtak egészen Nyugat-Európaig. Létrejött a selyemút, a történelem egyik leghosszabb és legfontosabb kereskedelmi útvonala.

fővezére, Szuréna Carrhae közelében (a mai Harrán mellett, Dél-Törökországban) csapást mért a betolakodókra. A római sereget folyamatos nyílzáporral árasztotta el és páncélos nehézlövességgel támadta.

A csatában Crassus vitézül harcolt, Publius is elesett. A római hadvezérnek sikerült Carrhae várába mene-

külnie. Éjszaka azonban innen is továbbállt, és Armenia felé menekült egy kisebb csapattal. Szuréna azonban cselet vetett ellene: meggyőzte Crassust, hogy a parthusok királya nem akar Róma ellen háborúzni, jobbját nyújtotta neki, és még egy lovat is biztosított számára, amikor tárgyalásra hívta az Eufratészhez. Ám Crassust azonnal

parthus katonák vették körül, amit a vele lévő római tiszték támadásnak vélték. Ádáz kézitusa kezdődött, amelyben a parthusok mindenkit lemészároltak. Crassus levágott fejét és kezét elküldték Hürödész parthus királynak. A Carrhae közeli csatamezőn 20 ezer római veszett oda, és a parthusok 10 ezer hadifoglyot ejtettek. ♦

RÓMAIAK KÍNÁBAN?

Plinius szerint carrhaei győzelmük után a parthusok tízezer római hadifoglyot Margiana szatrapiaába küldtek – amely Baktria részeként a mai Türkmenisztán területén található (Merv) –, hogy birodalmuk keleti határainak védelmében vegyenek részt. Horatius még azon is elmerengett egyik ódájában, hogy vajon a parthusok között letelepedett római katonák sorsa hogyan alakult: „*Crassus vitézlő népe miként silány / férj élt a barbár hitvesek oldalán.*” A kínai Han-dinasztia később elfoglalta ezt a területet. Kínai krónikák említést tesznek „halszerű alakzatba” rendeződő harcosok fogságba ejtéséről, akik több mint százan egy tábor kapuja előtt gyakorlatoztak. Érdekes a tábor leírása is: „*A fából készült falat kettős cölöpsánc vette körül; a katonák a sáncok mögül löttek a támadókra.*” Ez vélhetően a római katonák bevett „teknős-

alakzatára” és a legióstábor felépítésére utalhat.

A 20. század közepén azután felröppent a hír: Kína keleti részén még ma is élnek olyanok, akik római legionáriusok leszármazottjainak mondják magukat. Ezt az elméletet az 1950-es években népszerűsítette Homer Dubs, az Oxfordi Egyetem kínai történelemmel foglalkozó professzora. Dubs könyvének (*A Roman City in Ancient China*. London, 1957) megjelenése után 30 évvel egy ausztrál kalandor, David Harris a könyv hatására elhatározta, hogy megkeresi ezt a titokzatos várost. Kutatása sikerrel járt, és ebben nagy segítségére volt egy kínai szakértő, Gūan Jüang is, aki az elmélet tudományos megerősítését szorgalmazta. Ők ketten azonosították a Kanszu tartományban fekvő Zhelaizhai falut Li-csiennel.

Ám szép számmal vannak olyan kutatók is, akik szkeptiku-

sak Dubs teóriájával kapcsolatban. Maurizio Bettini, a Sienai Egyetem tanára például „tündérmesének” nevezi az elméletet, mondván, hogy annak bizonyításához legalábbis római pénzérmékre vagy a legionáriusok által használt fegyverekre lenne szükség. „*Tárgyi bizonyítékok nélkül az elveszett római legio története csupán legenda*” – nyilatkozta Bettini a sajtónak. És ne feledkezzünk meg azokról a szakértőkről sem, akik úgy vélik: a kínai település lakosai valójában a Közép-Ázsiát végigportyázó hunok leszármazottjai.

Li-csien neve kínaiul Alexandriának felel meg. A Han-birodalom Kr. u. 5-ben elkészült kataszteri felmérésében 1587 település neve szerepel, de csak hárommal kapcsolatban említik meg, hogy a városban idegenek laknak. Az első kettő, Kucha és Wen-siu a mai Turkesztán terü-

letén fekszik, a harmadik pedig a szóban forgó Li-csien. A kínai évkönyvek egyértelműen tanúsítják, hogy a Római Birodalom a Ta'tsin mellett a Li-csien nevet viselte a Han-korszakban.

Addig is, amíg a régészeti ásatásokkal bizonyítékot keresnek Crassus elveszett hadserege és Li-csien kapcsolatára, a helybeliek közül azok, akik szőke hajjal és kék szemmel dicsekednek, valósággal meggazdagodtak a turisták növekvő rohamától. A falu nevét a helyi önkormányzat 1999-ben visszaváltottatta az ókori Li-csienre. Az alig százlelkes községben – ahol a lakók vályogházakban laknak, kecsketenyésztésből és répatermesztésből élnek – máris megnyitotta kapuit egy „Caesar” nevű kocsmá, s úgy hírlílik, egy kínai producer kész több millió dollárt befektetni a Kínában letelepedett római legionáriusokról szóló film készítésébe.